

Aaron Y. Zelin, *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad*, New York: Columbia University Press, 2020, 377 s.

Değerlendiren: Rumeysa Köktaş

Tunus, 2011 Arap ayaklanmaları neticesinde Mısır, Libya, Suriye gibi ayaklanmaların yaşandığı diğer ülkeler ile kıyaslandığında görece daha başarılı bir geçiş süreci geçirmesi bağlamında son yıllarda adından sıkça söz ettiren bir ülke olmuştur. Bununla birlikte modern Orta Doğu'yu ele alan literatürde Tunus, daha seküler bir karaktere sahip olması ile diğer Arap ülkelerinden farklılaşan bir ülke olarak öne çıkarılmaktadır.¹ Ancak ülkenin seküler karakteri ile çelişen ve 2011 Arap ayaklanmaları neticesinde elde edilen kazanımları neredeyse gölgede bırakan bir fenomen olarak radikal İslamcılık, Tunus'un 2011 yılından bu yana mücadele ettiği en önemli sorunlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Radikal İslamcılık her ne kadar Tunus'ta yeni bir fenomen olmasa da 2011 yılından sonra radikal İslamcı grupların hızla yayılımı ve faaliyetlerindeki artış, peş peşe gelen terör saldırıları, söz konusu fenomeni Tunus üzerine çalışmalar yürüten araştırmacıların kafa yorduğu en temel meselelerden biri hâline getirmiştir. Bu bağlamda Tunus'ta 2011 yılından sonra ciddi anlamda görünürlük kazanan radikal İslamcılık olgusunu anlamaya ve açıklamaya yönelik önemli bir akademik birikimin oluştuğunu söylemek mümkündür. Monica Marks (2013) *Youth Politics and Tunisian Salafism: Understanding the Jihadi*

1 Tunus'un diğer Arap ülkeleri içerisinde modern ve seküler karakteri ile öne çıkan ve bu bağlamda Arap ülkelerinden farklılaşan konumunu Tunuslu yazar Safwan Masri, "Tunus anomalisi" olarak kavramsallaştırmış ve bu kavramsallaştırmayı tarihsel, sosyolojik boyutları ile analiz etmiştir. Masri'nin Tunus'un Arap ülkeleri içerisinde neden ve nasıl bir anomaliyi temsil ettiğini açıklamaya girişen söz konusu kapsamlı çalışması için bkz. Safwan Masri, *Tunisia: An Arab Anomaly*, New York: Columbia University Press, 2017.

@ Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi. rumeysakoktas@sakarya.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0002-6939-0786>

Current; Anne Wolf (2013) *An Islamist 'Renaissance'? Religion and Politics in Post-Revolutionary Tunisia*; Stefano M. Torelli, Fabio Merone ve Francesco Cavatorta (2012) *Salafism in Tunisia: Challenges and Opportunities for Democratization*; Georges Fahmi ve Hamza Meddeb (2015) *Market for Jihad Radicalization in Tunisia, Ansar al-Sharia in Tunisia (AST)* gibi yayınlar, Tunus'ta radikal İslamcılık üzerine yapılan çalışmalardan yalnızca birkaçıdır. Bununla birlikte Aaron Y. Zelin'in 2020 yılında çıkan *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad* isimli kitabı, Tunus'ta radikal İslamcılık konusunu ele alan en kapsamlı ve derinlemesine araştırmalara dayalı bir çalışma olarak söz konusu literatürde ayrı bir ilgiyi hak etmektedir.

Zelin'in *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad* isimli kitabı, geçtiğimiz on yılda Tunus'ta radikal İslamcılık olgusunu araştırmak üzere kaleme alınan birçok eser gibi en temelde, Tunus'ta neden 2011 yılından sonra radikal İslamcılık olgusunun büyük bir hız ile yaygınlaştığı sorusuna cevap aramaktadır. Bununla birlikte Zelin'in kitabını benzer sorulardan hareketle yola çıkmış pek çok eserden ayrı kılan üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Zelin, radikal İslamcılığın Tunus'ta ortaya çıkışına zemin hazırlayan tarihsel ve sosyolojik faktörler, 2011 yılı öncesi radikal İslamcı grupların ülkedeki faaliyetleri, 2011 yılı sonrası Tunus'ta en etkili radikal İslamcı grup olan Ensar el-Şeria'nın kurumsal tabanı, organizasyonel yapısı ve etkinlikleri, 2011 yılı sonrası kurulan hükümetlerin Selefi gruplara yönelik politikaları gibi derinlikli konuları tek bir kitapta birleştirerek radikal İslamcılığın Tunus'taki gelişimi üzerine en kapsamlı çalışmayı ortaya koymuştur. Zelin'in kitabını benzer içerikteki yayınların bir adım ilerisine taşıyan ikinci husus, kullanmış olduğu yöntem ve kaynakların çeşitliliğine dayalı olarak konu ile ilgili oldukça zengin ve ayrıntılı bir içerik ile okuyucunun karşısına çıkmasıdır. Yazar, söz konusu kitabı dokuz yılda tamamlamış ve bu süreç içerisinde Tunus'ta siyasiler, yerli halk, Selefi grup üyeleri, yurda dönmüş yabancı savaşılar ile görüşmeler yapmak suretiyle nitel araştırma metotlarını çalışmasında yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bunun yanı sıra Zelin, Tunus'ta 1980'li yıllardan bu yana radikal İslamcı örgütlere katılmış kişilerin biyografileri ve söz konusu örgütler tarafından çıkarılan yayınlar; İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, İtalya gibi Batılı ülkelerde terör saldırıları konusunda kurulan mahkemelerin kayıtları; Ensar el-Şeria örgütünün yayınları ve sosyal medya hesaplarından elde edilen veriler; DAES'E bağlı çıkarılan yayınlar gibi oldukça geniş bir doküman listesinden yararlanmışır. Son olarak Zelin, Tunus'ta 2011 yılından sonra hızla görünürlük kazanan radikal İslamcılığa yönelik geniş bir perspektif çizmek yerine ülkenin en etkili ve organize örgütü olan Ensar el-Şeria'yı örnek olay olarak belirlemiş ve söz konusu örgüt üzerinden ülkedeki radikal İslamcılık fenomenini incelemiştir. Ensar el-Şeria örgütünü tarihsel,

sosyolojik ve örgüt üyelerinin biyografilerinden elde edilen sosyopsikolojik veriler ile derinlemesine araştıran yazar, bu bağlamda örgüt ile ilgili en kapsamlı ve derinlikli incelemeyi ortaya koymuştur.

Zelin'in kitabı on bir başlıktan oluşmaktadır ve bu başlıkları da tematik olarak üç kısımda incelemek mümkündür. İlk dört başlığı kapsayan birinci bölümde yazar, Ensar el-Şeria örgütünün 2011 yılından sonra ortaya çıkışına ve gelişimine yol açan tarihsel faktörlerin ve 2011 ayaklanmaları sonrası ülkenin siyasi, sosyolojik konjonktürünün portresini çizmiştir. Beş, altı ve yedinci başlıkları kapsayan ikinci bölüm ise 2011 yılından sonra Ensar el-Şeria'nın Tunus halkını mobilize etmek ve örgüt bünyesine dâhil etmek amacıyla hangi stratejik yaklaşımları izlediği ve daha geniş küresel radikal İslamcı gruplarla nasıl bağlantılar geliştirdiği sorularını araştırmıştır. Son dört başlığı içeren üçüncü kısımda ise Ensar el-Şeria'nın 2013 yılında ülkede "terör örgütü" ilan edilmesi ve faaliyetlerinin yasaklanmasının ardından ülkede oluşan yeni radikalleşme dinamikleri ve faaliyetleri incelenmiştir.

Zelin, kitabın birinci kısmında iki temel soruya cevap aramaktadır: İlk olarak Ensar el-Şeria'nın ülkede artan etkisinin arkasında hangi tarihsel faktörler rol oynamaktadır? İkinci olarak ise 2011 sonrası oluşan siyasi konjonktür ve hükümetlerin Selefi gruplara yönelik politikası, örgütün güç kazanmasında nasıl bir etki yapmıştır? İlk soruya cevap olarak öncelikle ülkenin ilk devlet başkanı Habib Burgiba ve 1987 yılında yönetime gelen Zeynel Abidin bin Ali'nin İslam ve İslamcılık karşısındaki politikaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yazara göre her iki liderin de İslam'ın toplumdaki rolünün azaltılması ve İslamcılık karşısında izlemiş oldukları sert ve baskıcı politikalar, ülkede 1970-1990 yılları arasında en etkili İslamcı grup olan Nahda Hareketi'nin ve bu hareket içerisinde oluşan radikal fraksiyonların oluşumuna yol açmıştır. Özellikle de Bin Ali döneminin İslamcılık karşıtı sert önlem ve politikaları, radikal İslamcılığın ülkedeki yükselişine zemin hazırlayan bir diğer önemli faktör olan yabancı savaşçı olgusunun ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Yazar, Tunus'ta yabancı savaşçı olgusunu iki tarihsel dönemde incelemiştir. 1980-2000 yılları arasında Afganistan ve Bosna savaşlarına katılan Tunuslu yabancı savaşçılar ilk dalgayı oluştururken, 2000 yılından sonra özellikle 2003 Irak Savaşı'nın başlaması ile sayıları artan Tunuslu yabancı savaşçılar ikinci dalgayı oluşturmaktadır. Zelin, 1980-2010 tarihleri arasında giderek artış gösteren Tunuslu yabancı savaşçı olgusunu söz konusu kişilerin biyografileri, terör örgütleri ile kurdukları bağlantılar ile geniş bir şekilde ele almıştır. Böylelikle Tunus'ta radikal İslamcılığın 2011 yılından sonra ortaya çıkan yeni bir fenomen olmadığını; aksine 1980'li yıllardan itibaren söz konusu fenomenin savaş bölgelerine giden Tunuslu yabancı

savaşçıların oranları ve terör örgütleri ile kurdukları bağlantıları çerçevesinde görülebileceğini iddia etmektedir.

Zelin, 2011 yılından sonra Tunus'ta radikal İslamcılığın hızla yükselişe geçmesi ve yaygınlaşmasında, ayaklanmalar sonrası ilk yönetime gelen Troyka Hükûmeti'nin² Selefi gruplara karşı izlediği ılımlı politikanın etkili olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre radikal İslamcı grupların ülke içerisindeki faaliyetlerinin artışına yol açan ilk faktör, 2011 yılında ilan edilen genel af ile terör suçundan yargılanan birçok mahkûmun beraat etmesidir. Bu grupların hızla yaygınlaşması ve güç kazanmasında rol oynayan ikinci faktör ise Troyka Hükûmeti içerisinde en etkili grup olan Nahda Partisi'nin izlemiş olduğu ılımlı politikalarıdır. Nahda Partisi, Selefi grupların radikal eğilimlerinin Burgiba ve Bin Ali döneminde uygulanan baskılayıcı uygulamalar nedeniyle ortaya çıktığını ve bu grupları ötekileştirmek yerine toplumsal ve siyasal alana dâhil etmek gerektiğini ileri sürmüştür. Zira Nahda Partisi'ne göre ancak bu şekilde söz konusu gruplar topluma yeniden kazandırılabilir ve radikal eğilimlerini terk edeceklerdir. Fakat Zelin'e göre genelde Troyka özelde ise Nahda Hareketi'nin bahsi geçen ılımlı politikası, büyük bir yanılığa ve umulduğunun aksine radikal grupların ülkede daha da güç ve yaygınlık kazanmasına yol açmıştır.

Kitabın spesifik olarak Ensar el-Şeria örgütüne odaklanan ikinci kısmında yazar, örgütü, ideolojik portresi, organizasyonel yapısı, kurumsal işleyişi, faaliyetleri, öne çıkan isimleri ve biyografileri ile oldukça geniş bir çerçevede incelemiştir. Söz konusu kısımda yazar ilk olarak örgütün kurucu lideri Ebu Ayad el-Tunisi'nin, Tunus'un cihat toprakları olmadığı, dava toprakları olduğuna yönelik ifadelerine yer vermiş ve 2011-2013 yılları arasında örgütün ideolojisini ve faaliyetlerini belirleyen "dava öncelikli" yaklaşımının altında yatan etkenleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Yazara göre Ensar el-Şeria'nın dava öncelikli yaklaşımını benimsemesinde öne çıkan faktörler şunlardır: İlk olarak cihatçı örgütlerin ideolojilerini yaymaktaki ve geniş kitlelere ulaştırmaktaki başarısızlığı, el-Tunisi'nin geçmişten ders çıkarmasına ve cihatçı safhadan önce halka ulaşma ve kendilerini anlatma yolunu seçmesine sebep olmuştur. İkinci olarak ise el-Kurashi, el-Suri ve el-Makdisi gibi cihatçı ideologların cihadın dinî boyutlarını korumaya yönelik eserleri ve el-Kaide liderlerinin verdiği tavsiyeler el-Tunisi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Sonuç olarak örgüt öncelikle dava ve tebliğ faaliyetleri ile halkın İslam, halifelik, şeriat

2 Troyka Hükûmeti, Tunus'ta 2011 yılı Kurucu Meclis Seçimlerinden sonra başa gelen ve üç partinin (Nahda Partisi, Cumhuriyet için Kongre Partisi ve Ettakatol) koalisyonundan oluşan hükûmete verilen isimdir.

konularında eğitilmesi yoluyla geniş halk kitlelerine ulaşmayı daha sonra da cihat safhasına geçilmesi gerektiğine yönelik bir yol haritası benimsemiştir.

Ensar el-Şeria'nın geniş perspektifle incelenmesine ayrılan ikinci kısmın ikinci başlığında Zelin, örgütün organizasyonel yapısı, öne çıkan liderleri ve dava propagandası çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerini ele almıştır. Örgütün konferanslar, basın toplantıları, röportajlar, protestolar gibi birçok farklı alanda çeşitli etkinlikleri olmakla birlikte yazara göre örgütün geniş halk kitlelerine ulaşmasını sağlayan en önemli etkinlikleri; sosyal hizmetler, yardım faaliyetleri, çocuklara ve gençlere yönelik din hizmetleri ve eğitimlerdir. Örgüt söz konusu sosyal hizmetler, yardım ve eğitim faaliyetlerini özellikle ülkenin ihmal edilmiş güney ve iç kısımlarında yoğunlaştırarak bu bölgelerde hem halkın yoğun ilgisini toplamış hem de devletin sunduğu olanaklara paralel hatta daha güçlü bir hizmet ağı kurabildiğini göstererek önemli bir halk desteği ve güç elde etmiştir.

Kitabın ikinci kısmının son başlığında ise örgütün 2013 yılında Tunus'ta terör örgütü olarak ilan edilmesi ve tüm faaliyetlerinin yasaklanmasına yol açan süreçlere yer verilmiştir. Ensar el-Şeria 2011 yılında kurulduğunda her ne kadar Tunus'un dava toprakları olduğunu ilan etse de özellikle hisbe faaliyetleri altında gerçekleştirmiş olduğu eylemlerde; çatışma, toplumsal huzursuzluk ve kargaşa ortamlarına sebep olmuştur. Ayrıca örgütün düzenlemiş olduğu protestoların birçoğu da şiddet ve çatışma eylemlerine sahne olmuştur. Bununla birlikte örgüt lideri el-Tunisi'nin Mağrip el-Kaidesi ile bağlantılı olduğunun ve örgütün Suriye ve Libya'ya yabancı savaşçı mobilizasyonunda önemli bir kanal olma işlevi gördüğünün ortaya çıkarılması ve ülkede Ukbe bin Nafi isimli yeni bir radikal İslamcı grubun kurulması, örgütün ülke güvenliği için önemli bir tehdit unsuru olduğuna yönelik algının oluşmasına ve hükûmetin örgüte yönelik ılımlı bakışının değişmesine yol açmıştır.

Zelin'in kitabının son kısmı, Ensar el-Şeria'nın terör örgütü ilan edilmesinin ardından örgütün DAESH ile kurduğu bağlantı ve DAESH'e katılan Tunuslu yabancı savaşçılar ile hükûmetin radikal İslamcı örgütler karşısında aldığı tedbirler sonucu bu fenomenin ülkedeki son durumuna yönelik bir portre çizmektedir. Ensar el-Şeria başlangıçta Tunus'ta el-Kaide'ye bağlı bir cephe olarak kurulmasına rağmen 2014 yılında DAESH'e bağlı olduğunu açıklamış ve Tunusluların DAESH'e katılımları konusunda önemli bir mobilizasyon aracı olmuştur. Zelin'e göre Ensar el-Şeria'nın söz konusu yörunge değişikliğinin en temel sebebi, örgütün terör örgütü ilan edilmesinin akabinde örgüt lideri el-Tunisi'nin Libya'ya gitmesi sonucu oluşan otorite boşluğunun DAESH'e sempati duyan isimler tarafından doldurulmasıdır. Örgütün ülkede yasaklanması ve DAESH'e bağlılığının ilanından sonra Ensar el-Şeria artık

Tunus'ta ve Tunus'un meselelerine odaklanan yerel bir grup olmaktan çıkmış ve Tunuslu yabancı savaşçı mobilizasyonunda etkin rol oynayan DAEŞ'e bağlı bir örgüte dönüşmüştür.

Ensar el-Şeria'nın DAEŞ'e bağlı faaliyet göstermeye başlamasının ardından ülkede güvenlik sorunu daha da tırmanmış ve Tunus'ta 2015 yılında DAEŞ tarafından üstlenilen üç büyük terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu saldırılardan sonra hükûmetin ve sivil toplum kuruluşlarının terörle mücadele kapsamındaki tedbir ve faaliyetleri arttırılmıştır. Zelin'e göre Tunus hükûmeti geç de olsa terörle mücadele konusunda önemli adımlar atmaya başlamış ve geleneksel noktada radikal İslamcı grupların ülkedeki faaliyetleri oldukça sınırlandırılabilmiştir. Bununla birlikte Zelin, ülkede radikal İslamcılığın bir fenomen olarak yok olmadığını, hâlen birçok Tunuslunun Libya, Irak, Suriye gibi bölgelere yabancı savaşçı olarak gittiklerini ifade etmektedir.

Sonuç olarak, Aaron Y. Zelin, *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad* isimli kitabıyla Tunus'ta genelde radikal İslamcılık özelde ise Ensar el-Şeria hakkında oldukça kapsamlı ve derinlikli analizlere sahip bir eser ortaya koymuştur. Eserin önemli ayırt edici yönü, radikal İslamcılığı yalnızca bir fenomen olarak ele almayı onun örgüt üyeleri ve hayat öyküleri ile de kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaya çalışmasıdır. Bununla birlikte DAEŞ'e katılan Tunuslu yabancı savaşçılar konusundaki sayısal veriler, DAEŞ'te üstlendikleri roller, savaştıkları cepheler gibi nitel ve nicel verilerle birlikte kitap, Tunuslu yabancı savaşçılar hakkında da oldukça detaylı bir çerçeve sunmaktadır. Son olarak yazar, dilinin sade, anlaşılır ve akıcı olması, oldukça zengin bir literatürden faydalanması, içeriğini nicel ve nitel veriler kapsamında detaylandırarak Tunus'ta radikal İslamcılık konusunda temel kaynak olmaya aday bir eser ortaya koymuştur.